

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

1905

Ny följd * VIII årg.

Häft. 1.

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

REDAKTÖR: **LOTTEN DAHLGREN**

INNEHÅLL:

En återblick. Några inledningsord till Dagnys 20:e årgång.

SIGRID LEJONHUFVUD: Fredrika Bremer och Esselde. I.

EBBA WESTBERG: Flamman.

S—D: Svenska akademien och Selma Lagerlöf.

HILMA BORELIUS: Nutidsfrågor.

ANNA M. ROOS: Lallia. Ett minne från Afrika.

Litteratur: S—d., Konungen af Sophie Elkan. — L. W., Västmanland af
Cecilia Bååth-Holmberg. — L. D., Ellen Key af Louise Nyström-
Hamilton.

Föreningsmeddelanden.

Till lindrande

och i många fall till botande af hosta, hals- och bröstkommor är Salubrin ett alltiämt mera anlitadt medel. Vid lindrande fall kunna tillfälliga inandningar, t. ex. af gaserna från ett med Salubrin fuktadt tygstycke, göra åsyftad verkan. I andra fall bör användas inandningsapparat enligt särskild beskrifning. Vid fall af lunginflammation äfvensom vid en del halssjukdomar medföra värmande salubrinomslag utmärkt verkan, om de anläggas med gummitatt på slit, som i beskrifningen angifves. Forsök! Salubrin medför nyttig verkan vid rät användning, äfven om Ni af förut nämnd fördom tror det vara overkämbt. Salubrin tillhandahålles i Parfym-, Specceri- och Färgaffärer. Partilager hos **Geijer & Co., Stockholm.**

Klagomål öfver svårighet att få köpa verkligt god Ättika har föranlett Liljeholmens Vinfabrik att från 1901 tillhandahålla sin, sedan många år för god smak och fin arom kända Ättikssprit, på förseglade flaskor försedda med fabriken's etikett och spädningstabell.

OBS.! Flaskans form och etiketten.

Nya Hushållsskolan.

(för bildade flickor). Grundad 1881.

Föreståndarinna: Fröken H. Cronius.

Nya Hushållsskolans Matsalar

Vestra Trädgårdsgatan 19.

OBS.! Särskild matsal för fruntimmer.

Hygieniska Skodon tillverkas för Herrar, Damer och Barn.

OBS.! Prisbelönta af Dräkt-Reformföreningen.

Skodon tillverkas äfven efter modern fason.

Allt arbete utföres noggrant och af bästa material.

Reparationer verkställas väl och på bestämd utlofvad tid.

P. Gust. Pettersson,
52 Drottninggatan 52.

Aktiebolaget Nordiska Kompaniet.

Textilafdelning, Thyra Grafström.

Färdiga och påbörjade **Broderier** på siden-, kläde-, lärft- och yllestramalj, passande för **Dukar, Portiärer, Mattor, Kuddar, Serveringsdukar m. m.** Mönster uthyras. Rekvisitioner från landsorten ombesörjas pr omgående.

OBS.! Ändrad adress: **REGERINGSGATAN 5.**

För kapitalister, särskildt fruntimmer, har det länge varit ett önskningsmål att kunna öfverlämna värden af sina värdepapper och skötseln af sina affärer åt någon person eller institution, som med absolut säkerhet förenade punktlighet och noggrannhet i utförandet af det anförtrodda uppdraget äfvensom prisbillighet. En sådan institution är

Stockholms Enskilda Banks Notariatafdelning

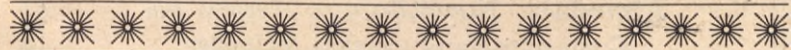
(Lilla Nygatan 27, expeditionstid 10—4),

som under garanti af **Stockholms Enskilda Bank** åtager sig vård och förvaltning af enskilda personers och kassors värdepapper.

Exempel 1. Om en person hos Notariatafdelningen deponerar obligationer, inkasserar Notariatafdelningen vid förfallotiderna kuponger och tillhandahåller deponenten inflyttna medel. Vidare efterser Notariatafdelningen utlottningar af obligationer och underrättar deponenten i god tid, ifall en denne tillhörig obligation blifvit utlottad, samt lämnar förslag till ny **placering** af det ledigblifna kapitalet.

Exempel 2. Om inteckningar deponeras hos Notariatafdelningen, underrättar Notariatafdelningen gäldenären därom att räntorna å inteckningarna skola till afdelningen inbetalas, hvarefter de medel, som inflyta, till deponenten redovisas. Vidare tillser Notariatafdelningen att inteckningarna blifva i vederbörlig tid förnyade. Om en hos afdelningen deponerad inteckning genom underlåten förnyelse skulle förfalla, ersätter **Stockholms Enskilda Bank** därigenom uppkommen skada.

Förvaringsavgift: 50 öre för år pr 1,000 kronor af depositionens värde, dock ej under två kronor.

Å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, Stockholm, 54 Drottninggatan,

finnas anmälda kvinnliga arbetssökande såsom: lektionsgifvare i olika ämnen, svenska och utländska lärarinnor för hem och skolor, kontors- och skrifbiträden, bonner, husföreståndarinnor, sällskap och biträden i hem, föreläserskor, gymnaster m. fl.

Sjuksköterskor

med goda betyg öfver genomgångna lärokurser och utöfvad praktisk verksamhet finnas anmälda å Fredrika-Bremer-Förbundets Sjuksköterskebyrå, 25 Tunnelgatan. — Allm. Tel. 82 11. Riks Tel. 68 98.

Aug. Magnusson

44, 46 & 48 Vesterlånggatan 44, 46 & 48

31 & 33 Stora Nygatan 31 & 33

(ingång endast från Vesterlånggatan)

STOCKHOLM

Min nya Afdelning

för

Hvita varor

erbjuder odisputabelt största urval af:

Duktyger, Handdukar, Linnelärfter
och alla slags **Hvita Väfnader.**

Almedals, Norrköpings (Tuppen) och
Gamlestadens samtliga **Väfnader**
ständigt på lager till *fabrikpris.*

Da helt stycke tages lämnas *extra rabatt.*

All slags **Linnesömnad och Märkning**
utföres *omsorgsfullt* å egna Atelierer.

För **Utstyrlar** ovilkorligen bäst och billigast.

Solida varor. Största urval.
Billigaste priser.

Aug. Magnusson,
STOCKHOLM.

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR

SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

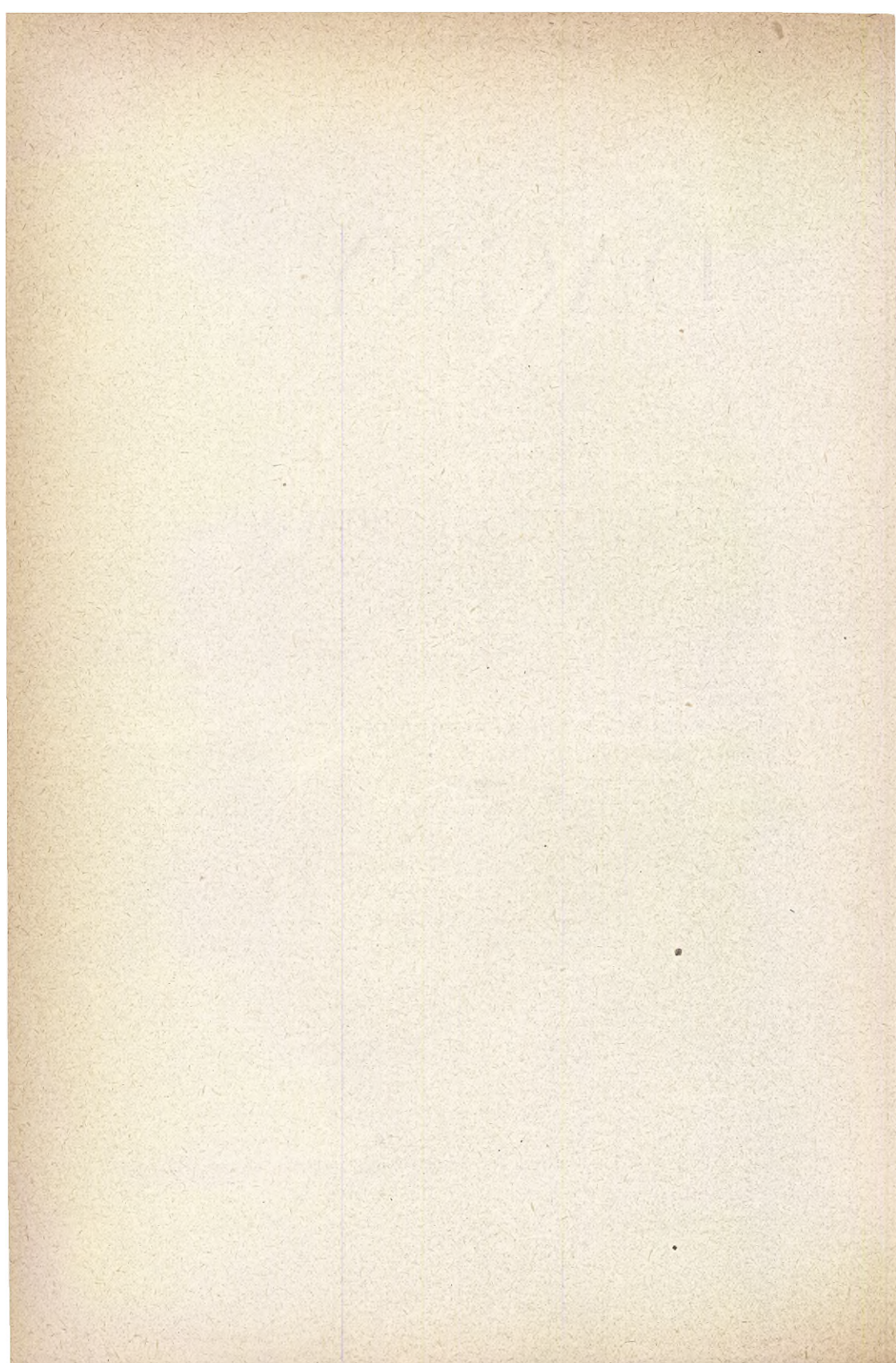
FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

1905

STOCKHOLM

AFTONBLADETS AKTIEBOLAGS TRYCKERI

1905

En återblick.

Några inledningsord till Dagnys 20:de årgång.

»Hvarje djup längtan är en profetia om uppfyllelse, hvarje allvarligt sökande har löftet om att finna.» Dessa Fredrika Bremers vackra ord kunna tillämpas så väl på en association af många, samfälligt verkande krafter som på det enskildta människolifvet, för så vidt en ideell sträfvan varit för båda det hufvudsakliga. Djupet och allvaret af en sak, det är ju detta som närmast betingar dess framgång, äfven om man med lika stor visshet kan säga, att längre än till en längtan, ett sökande når intet i denna ofullkomliga värld.

Då på Fredrika-Bremer-Förbundets och dess publikations mångåriga arbete hänföres ofvanstående, innebär det hvarken en öfverskattning eller en undervärdering af det utförda. Det ligger ingen oberättigad själfkänsla i medvetandet, att det är den fasta och allvarliga grunden man har att tacka för hvad man vunnit, och att erkänna sig stå långt från målet, är en inkompetensförklaring, som drabbar allt mänskligt. 20-års verksamhet, med hvad densamma medfört af framgångar eller missräkningar, erbjuder emellertid ett lärdomsfält rikt på erfarenheternas skördar och själfva tidpunkten ger en osökt anledning till en återblick på det förflutna. Det är en sådan som nu i all korthet skall skänkas läsaren.

* * *

Det är den 20:de årgången af vår tidskrift, som börjar med föreliggande häfte. När Dagny år 1886 för första gången trädde fram i ljuset, var det egentligen endast i namnet det nya låg. Den gamla bepröfvade publikationen »Tidskrift för hemmet», som i 29 år så kraftigt och värdigt fört den svenska kvinnans talan, hade visserligen med år 1885 sagt allmänheten ett tack och farväl, men Dagny med samma plan, uppställning och syfte steg ome-

delbart in i ledet. Noga räknadt ha således kvinnornas intressen under nära ett halft sekel haft samma representant i den svenska pressen.

Skillnaden, utom namnet, mellan den gamla och nya tidskriften bestod för öfrigt i själfva administrationen. Ifrån att ha varit ett af en enskild person ledt företag, uteslutande uppehållet af denna endas energi och själfuppoffrande kärlek till det verk hon skapat, blef tidskriften ett föreningsorgan; det nybildade förbundet iklädde sig ansvaret och den ekonomiska risken därför. Hvad den senare beträffar var det ju under vårt lands rådande litterära förhållanden tämligen själfallet, att vinstkontot skulle komma att öfverbalanseras af förlustkontot, hvilket icke hindrat Förbundet att hålla Dagny gående ej blott i de gamla hjulspåren utan, då några år gått, efter en utvidgad skala. Detta, som väl kan betraktas som en mätare af Förbundets oförminskade, ja stegrade lifskraft, vidtogs med år 1898, då tidskriften började den *nya följd*, från hvilken häftesantalet ökats från 8 till 20 om året.

Hvad för öfrigt angår Dagnys skötsel, var det endast under de första fyra åren tidskriften bade förmånen att ledas af Förbundets stiftarinna, fru Sofie Adlersparre, hvilken så frikostigt lämnat Tidskrift för hemmets goda traditioner i arf åt det nya företaget. Efter ett mer än 30-årigt redaktionellt arbete förklarade hon sig för trött. Med 1890 blef fru Amanda Kerfstedt Dagnys redaktris, hvilket uppdrag hon bibehöll till 1891, från hvilket år den nuvarande ledarinnan räknar sitt inträde i redaktionen. Genom redaktionskomitén, hvilken fungerade till Dagnys omorganisation 1898, och hvaraf fru Adlersparre ända till sin död var en initiativtagande medlem, kom Förbundets organ i åtnjutande af hennes erfarenhet och upplysta syn på de till behandling upptagna frågorna. Men med det första 10-talet af Fredrika-Bremer-Förbundets tillvaro var den rent fysiska kraften i den hand, som under en så lång följd af år med så friskt mod hållit förbunds-idéns fana högt, försvagad, om än det dröjde innan den andliga spänstigheten hos banérförerskan själf lidit afbräck. I årgången 1895, samma där festskriften med anledning af Förbundets 10-åriga verksamhet är införd, läses under de med det svarta korset krönte orden »In memoriam» S. L.—d Adlersparres namn. En af de tyngsta men på samma gång dyrbaraste plikter Dagny haft att utföra har varit att teckna Förbundets ädla stiftarinnas minnesruna.

I inledningsorden till tidskriftens första årgång anges Dagnys bestämmelse i tre punkter: 1) att söka värna åt kvinnan och hennes verkningsskrets allt det bästa af gångna tidens arf; 2) att vara henne behjälplig att förverkliga de reformer, som föregående decennier medfört; 3) att bereda henne för de stora och gagnande uppgifter, som den nyaste tiden kan komma att förelägga henne.

Dessa för 20 år sedan nedskrifna programord ha den dag i dag är lika stor giltighet. Att värna om hvad förflutna tider skänkt oss, att vara behjälplig vid reformers genomförande och att göra oss värdiga och vuxna förelagda uppgifter, dessa tre satser säga ju hvad en kvinnotidskrift vill. Och situationen är sedan 80-talets midt förunderligt litet förändrad, det framåtskridande, hvaröfver vår tidsålder så mycket berömmar sig, är i själfva verket endast att räkna tuppfjättsvis. Den långsamhet hvarmed utvecklingen framskrider skulle i sanning verka nedslående, om man ej betänkte, att det är den vanliga gången med nydaningsarbetet på det andliga och sociala området. Åskådning, föreställningssätt, opinion, skifta icke så fort som modet för dagen. Det är endast af några få obetydliga nyanser i tidsförhållandena, man skönjer den gradvisa förändringen.

Vid en jämförelse med de ämnen, som afhandlas i Dagnys första och sista årgång och alla de mellanliggande, får man bäst en idé om hur fåtaliga i själfva verket till sitt antal kvinnofrågorna äro och huru de alltjämt röra sig kring samma grundtankar. Det är som en kretsgång, däri enahanda spörsmål upprepa sig och där det ofta endast är den form hvori de framträda, som utgör skillnaden.

»Själfhjäl och löneförhållanden», så är titeln på den artikel, som inleder Dagnys allra första nummer, och »Principen för i statens tjänst anställda kvinnor» behandlas i ett af den sista årgångens häften. I båda förekomma målande exempel på, hurusom när det gäller ersättningen för kvinnoarbetet, ett himmelsvidt svalg är befästadt mellan verkligheten och önskemålet. Och argumentena äro, äfven om de röra sig om olika områden inom arbetsmarknaden, desamma; de tjugu årens mellanrum ha icke åstadkommit någon stor variation i principuttalandena: »lika lön för lika arbete» är alltjämt den obeaktade devisen på arbeterskans sköld.

Arbete, arbete, det vill synas som om detta ord vore nutidsmänniskans första lystringsord. Tusenden kräfva det för att skaffa sig bröd för dagen, tusenden för att ge lifvet innehåll;

alla fordra det som sin rätt. Och i och med det kvinnorna gjort sina anspråk gällande såsom aktiva samfundsmedlemmar ha de olösta samhällsproblemen ökats med ännu ett, ej mindre allvarligt än de öfriga: den rättvisa fördelningen mellan manligt och kvinnligt arbete. Att för en kvinnotidskrift sträfvandet att leda in på rätt spår denna den moderna tidens brännande fråga skulle blifva ett af de väsentligaste, faller af sig själf. Bläddrar man igenom Dagnys årgångar möter man så godt som i hvarje häfte en eller annan sida af kvinnornas löne- och arbetsförhållanden berörd. Här har uppgiften dels att värna, dels att uppfostra och leda, efter bästa förmåga blifvit genomförd; äfven skall man om man vill vara rättvis finna, att den behöriga balansen mellan intelligensens och handens arbete upprätthållits och att uppmärksamhet skänkts åt båda.

Det klagas i vår tid mycket öfver att hemplikterna försummas och att de unga flickorna i sin ifver att »bli något» förbise de uppgifter, som ligga dem närmast; skulden härför har i främsta rummet kastats på kvinnosakens målsmän. Vi tro att de i detta afseende kunna freda sina samveten. Det att en god sak missbrukas och en god idé mistydes, frántager ej saken eller idén dess värde. Sant är att mången för att vinna en s. k. frihet icke förstått att välja de rätta medeln och att det att à tout prix söka sig en verksamhet utåt utan afseende på anlag, kallelse eller de af naturen och förhållandena en anvisade skyldigheterna, är en art af falsk frigörelse ej alltför sällsynt i våra dagar. Häremot har dock Fredrika-Bremer-Förbundets organ allvarligt varnat; hvad man önskat och sökt är, som Esselde så vackert uttryckt i de slutord till sina landsmaninnor, hvori hon i F. B. F:s 10-årsskrift liksom skänkt dem sitt testamente, »att inskräpa begreppet om arbetets ära och glädje och på samma gång försona hemmet med arbetslifvet där utanför. Man ville, som det heter vidare, slå bro mellan familjens och samhällets intressen, förlika kärlekens kraf med själfständighetens samt ställa den äkta friheten på vakt mot den falska». — Efter dessa grundsatser har man handlat, då man arbetat för att utvidga kvinnornas verksamhetsfär, och denna anda genomgår hela den långa följd af uppsatser i ämnet.

Utom den här påpekade uppgiften, som Dagny under årens lopp med aldrig slappnad intresse haft för ögonen, har *medborgarplikten* icke släppts ur sikte; på detta område har ett ständigt uppfostringsarbete pågått. Här kunna vi också glädja oss åt ett verkligt godt resultat. Det är en stor skillnad mellan 80-talets och detta sekels första år i fråga om användandet af kvinnokraft i offentliga uppdrag, i erkännande af dennas värde och i procenten af verkligt socialt dugande kvinnor. Att härvidlag det skrifna ordet verkar direkt upplysande, väckande och uppfostrande torde icke kunna bestridas, och vår tidskrifts täta inlägg i kommunala och rättsliga ämnen ha nog icke varit utan sin verkan. Första årgångens artikel under rubriken: »Hvarför böra kvinnor deltaga i valet af stadsfullmäktige», och 19:de årgångens argumenter i uppsatsen »Några funderingar angående kvinnor som stadsfullmäktige» visa också, trots alla likhetspunkter i tankegången, på det stora steg framåt som saken under de mellanliggande åren tagit.

Till medborgarfrågorna får man väl också lägga hela den sedan några få år med allvar upptagna politiska diskussionen och det inflytande densamma haft på den allmänna opinionen. Som bekant har kvinnans politiska rösträtt omhändertagits af en särskild förening. Fredrika-Bremer-Förbundet följer dock fortfarande särskildt genom sin tidskrift detta ärende med lifligaste intresse. En stor del af den rika broschyrlitteratur, som uppvuxit kring denna fråga, har först såsom artiklar gått genom Dagnys spalter och i kommande tider skall man där kunna följa denna märkliga rörelses historia, dess uppkomst och utveckling.

Det har här icke varit meningen att under olika rubriker sammanställa *alla* de frågor af ekonomisk och social natur som aflöst hvarandra på vår tidskrifts sidor, ett försök har dock gjorts att nämna ett par af de väsentliga områden, inom hvilka vi sökt verka med våra ord och där Fredrika-Bremer-Förbundet aktivt och äfven framgångsrikt ingripit. Ett sådant område, därå vinningarna näppeligen kunna uppmätas med siffror eller framställas i påtagliga fakta, är dock det *sedliga*. Här tro vi oss emellertid kunna säga, att ej Dagny kompromissat med hvad vi ansett för rätt och att den etiska måttstock, som kvinnorörelsens första högsinnade banbryterskor uppställt, icke blifvit öfvergifven. Det härnadståg, som allt från tidskriftens första år följts mot den osunda litteraturen, är väl ett bevis för, att vi ännu hålla fast vid det moraliska renhetsideal som lämnats oss i arf.

I den lilla öfversikt af innehållet måste af utrymmeskäl förbigås den litterära afdelningen, som dock icke intagit ett obetydligt rum i publikationen. Äfven härvidlag och i fråga om ämnesvalet ha de gamla traditionerna följts: att ägna kvinnoalster den största uppmärksamheten och att ge kvinnliga författare det första ordet, ehuru man tacksamt måste nämna den goda hjälp som äfven af manliga pennor skänkts oss.

* * *

I en öfversikt, om än aldrig så summarisk af Dagnys och kvinnosakens historia — och de två äro ju ett — kan ej den kris som vår tid bevittnat inom kvinnofrågan förbigås. Förbundets stiftarinna fick icke upplefva den, ehuru, som det heter i de ofvan citerade slutorden, hon varsnade ovädersmoln vid horisonten. Den mäktiga reaktionära våg mot hela vår saks riktning, som gått öfver vårt land, har naturligtvis icke kunnat undgå att sätta sina spår på tidskriftens sidor. Vår sak, som aldrig varit populär, har öppet anfallits, och det har gällt att häfda den förhånade lugna och sunda ståndpunkt, mot hvilken de nya »världsförbättrarne» riktat så många hugg. Att vi likväl lyckats behålla jämnvikten i en tid, för hvilken en omvärdering af alla lifsvärden, särskildt de etiska, varit så framträdande, ha vi som sagdt den fasta grund på hvilken vår sak hvilar i första rummet att tacka, eller, för att än en gång citera Esseldes ord, den karaktär af »sund historisk utveckling» som alltid utmärkt kvinnoaksarbetet i vårt land, ett arbete, »där rätt och plikt, frihet och ansvar gå hand i hand».

Att framtidens arbete och sträfvan måtte gå i samma anda, är den önskan hvori vårt glada hopp om kommande rika segrar för kvinnornas och hela mänsklighetens sak inbegripes.

Rätt och plikt, frihet och ansvar, dessa äro de lystringsord, som, skrifna på vår flagga, skola, hur än tidsböljorna gå, föra vår farkost fram mot den *nya dag*, för hvilken vår tidskrifts namn är symboliskt. Detta är vår fasta förtröstan, då Dagny nu för 20:de gången i en ny årgång skickas ut i världen.

*
—————

Fredrika Bremer och Esselde.

I S. L—d Adlersparres biografi öfver Fredrika Bremer saknas ett drag, som läsaren med skäl kunde vänta att finna där: författarens egen berättelse om sin personliga beröring med biografens föremål. »Man letar förgäfv», skrifer Lydia Wahlström i denna tidskrift, »efter något meddelande om det intryck den åldriga författarinnan gjort på sin unga efterträderska i kvinno-saksarbetet». Bristen förklaras lätt. S. L—d Adlersparre hann ej själf fullborda biografien och medan ännu krafterna räckte till för arbetet, togs hennes intresse så godt som uteslutande i beslag af den Böklinska brevväxlingen och det nya ljus den kastade öfver Fredrika Bremer. Men förlusten var oersättlig och detta kapitel, som en gång kunnat blifva bland de rikaste, måste utfyllas med några ur Fredrika Bremers biljetter och Tidskrift för hemmets första årgångar sammanförda spridda drag af hennes beröring med Esselde.

Då undertecknad nyligen, tack vare justitierådet K. Olivecronas välvilliga tillmötesgående, fick tillfälle att genomgå fru Rosalie Olivecronas och Esseldes brevväxling från första hälften af 1860-talet, var det följaktligen med lifligt intresse jag här sökte spåren af det personliga förhållande, som i biografien blifvit alltför knapphändigt belyst. Förväntningarna svekos ej, om än belysningen ges endast glimtvis och man äfven här saknar en direkt genomförd skildring af det intryck Fredrika Bremer gjort på Esselde, en skildring, som omedelbart nedskrifven i ett förtroligt vänbref, skulle varit ovärderlig. Hvad brefven i detta fall hafva att erbjuda af nytt och belysande skall emellertid här framläggas som ett litet supplement till motsvarande kapitel i biografien.

* * *

Då de båda vännerna Rosalie Olivecrona och Sophie Leijonhufvud vintern 1858 uppgjorde planen till Tidskrift för hemmet, tänkte de sig möjligheten att för det nya företaget vinna stödet af ett känt namn. Intet låg då närmare till hands än Fredrika Bremers, åtminstone för fru Olivecrona; hon hade ju, då hån och tadel från de flesta håll drabbade Herthas författarinna, varit

den »ropandes röst», som varmt och kraftigt tagit hennes försvar. Så mycket bjärtare belyses den allmänna stämningen efter Herthastriden af de ord, med hvilka fru Olivecrona, efter att ett ögonblick hafva dröjt vid förslaget att vända sig till Fredrika Bremer, affärdar det som opraktiskt. »M:lle Bremers namn», skriver hon, »skulle under nuvarande förhållanden vara af föga rekommendation, fruktar jag. Och dessutom», tillägger hon med en antydning om att hennes egen uppfattning ej i allo sammanföll med Fredrika Bremers, »skulle hon själf i sådant fall taga alla trådarna i sin hand». ¹⁾

Det blef sålunda ej under Fredrika Bremers protektion, som Tidskrift för hemmet framträdde inför allmänheten. Ja, hennes namn nämnes i den första årgången knappast mer än i förbigående. Emellertid utkommer till julen 1860 första bandet af »Lifvet i gamla världen», och därmed har redaktionen fått en osökt anledning att taga parti inför allmänheten i fråga om Fredrika Bremer.

Att åtminstone den ena af redaktiserna med glädje begagnade detta tillfälle, framgår tydligt af deras brefväxling. Redan då Esselde på senhösten 1859 arbetar på en artikel om reseskildringar, uttalar hon i bref till sin medredaktis en önskan att hon där kunnat upptaga Fredrika Bremers väntade bok och på nyåret 1861, då den kommit ut, är hon mycket ifrig att få in en anmälan i det tidskriftshäfte, som då står under tryckning. »Bremer böra vi nämna», skriver hon i början af februari. ²⁾ »Vi ha läst henne här med så högt intresse». Och då det faller på Esseldes lott att skriva om boken, är hon så entusiastisk i sina loford, att hennes försiktigare medredaktis ber henne dämpa uttrycken. Esselde synes äfven själf hafva insett nödvändigheten häraf. »Bremerska entusiasmen hade jag redan minskat», skriver hon nämligen till svar ³⁾ »ehuru det är min uppriktiga tanke, att dagboksanteckningarna är en ovanligt god bok».

I trots af den omarbetning, som den lilla recensionen ⁴⁾ sålunda underkastats, betonar den dock med all önskvärd kraft och

¹⁾ Ur ett bref till S. Leijonhufvud d. $\frac{3}{2}$ 1858.

²⁾ Ur ett odateradt bref, troligen af $\frac{12}{2}$ 1861.

³⁾ Ur ett odateradt bref, troligen af d. $\frac{26}{2}$ 1861.

⁴⁾ Se Tidskrift för Hemmet, 2:a årg., s. 252.

värme anmälares beundran för boken och författarinnan. Den har också, som sig bör, några skarpa ord om det underskattande af Fredrika Bremer, hvartill svenska allmänheten, ej minst den kvinliga, gjort sig skyldig. Hade man ej förr insett den gemensamhet i riktning, som förband den nya tidskriften med Fredrika Bremer, så måste den nu blifva tydlig.

Då Fredrika Bremer några månader senare, på högsommaren 1861, återkom till Stockholm efter fem års vistelse på främmande mark, befunno sig de båda redaktiserna af Tidskrift för hemmet på en gemensam utrikes resa. En hälsning från dem mötte henne dock i de båda till hennes hem uppskickade tidskriftsårgångarna och särskildt i Esseldes nyss omtalade recension. Den 12:te september kort efter det fru Olivecrona och Esselde återvänt hem, tackar Fredrika Bremer i en biljett utan öfverskrift den anonyma redaktionen och ber att bli antecknad som subskribent för två exemplar af tidskriften. »Det är mig kärt», tillägger hon, »att, till börja med på detta vis betyga min sympati och mitt uppriktiga intresse för dess förtjänstfulla arbete och dess syften!»

Dessa ord citerar Esselde med stolthet, då hon, kort efter mottagandet af brevet, skrifver till sin i Uppsala bosatta medredaktis. Hon föreslår äfven att de, nästa gång fru Olivecrona kommer till staden, tillsammans skola uppsöka den berömda författarinnan. Att förslaget blifvit satt i verket antydes af en liten biljett från Fredrika Bremer af den 1:a oktober, däri hon visserligen beklagar att hon fått redaktionens skrifvelse allt för sent föregående afton för att då hinna svara, men tillika lofvar att vara hemma mellan 5 och 6 på eftermiddagen eller kl. 1 dagen därpå i hopp att antingen vid den ena eller den andra tiden få mottaga det »värdefulla besöket». Helt säkert har redaktionen begagnat detta tillfälle att anhålla om Fredrika Bremers medverkan för tidskriften och äfven erhållit ett gynnsamt svar. Knappt fjorton dagar senare frågar nämligen fru Olivecrona sin medredaktis om hon fått »mamsell Bremers bidrag».

Fredrika Bremers första bidrag till den tidskrift, som en gång skulle fortsätta hennes lifsgärning, var alldeles icke någon högtidlig programartikel. Det var snarare en »teckning ur hvardagslifvet», framkallad af en känd tafla af Amalia Lindegren, berättelsen om »En liten flicka» och hennes roll i hemmet. Den lilla älskvärda skissen föranledde emellertid en närmare beröring mellan författarinnan och Esselde. Den 24:de oktober skrifver hon till sin vän

i Uppsala: »M:lle Bremer var uppe hos mig i går — vänlig och hjärtlig — föreslog mig att en dag med henne bese de nya arbetarbostäderna och hade dessutom med sig några verser från Eneroth, skrifna öfver samma föremål som hennes egen skiss». Dessa verser blefvo införda i tidskriften, fastän Esselde först befarade att de kommit för sent och fastän åtskilligt krångel vållades af tillägget.

Det i brevet nämnda förslaget om arbetarbostäderna visar, att Fredrika Bremer räknade på redaktionens intresse för det slag af filantropisk verksamhet, hvaråt hon själf ägnade en stor del af sin tid och sina krafter. Hon hade därvidlag ej misstagit sig. Båda redaktiserna visade sig snart angelägna om samarbete med henne på detta fält.

Fru Olivecrona, som var nitiskt verksam som ordförande i Uppsala fruntimmersförening, hade där väckt förslag om att vissa lämpliga småskrifter skulle på föreningens bekostnad tryckas och utdelas bland arbetsklassen. För att planen skulle kunna realiserars fordrades emellertid samverkan af flera föreningar; och fru Olivecrona hoppades att genom Fredrika Bremer kunna vinna Stockholms fruntimmersförening och skyddsföreningar för saken. Hur Fredrika Bremer upptog denna vädjan till henne, framgår af följande utdrag ur ett brev från Esselde, en odaterad biljett, som dock visar sig vara skrifven den 8:de februari 1862.

»Ditt brev till M:ll B:r har jag aflämnat i dag och har många vänliga hälsningar och tacksägelse från henne till dig jämte ursäkter för det hon ej hinna skriftligen svara dig. Hon tyckte om förtroendet och planen — har själf för flere år sedan sökt åvägabringa någonting i samma väg, samt lofvade föreslå saken inför Fruntimmersföreningen; den har dock ej sammankomst förr än i vår. I någon af skyddsföreningarne är hon ej medlem och trodde sig ej äga något inflytande inom dem; jag nämnde M:ll Wennberg, men hon skrattade och påstod, att denna människovän med alla sina förtjänster, dock var själf allt för litet intresserad af läsning för att fästa någon tro till verkningarne af dylika skrifter utdelande. Innan M:ll B. framför förslaget till föreningen vill hon läsa den ifrågavarande skriften, hvarför jag skall begära den af förf. Jag skall dessutom vid tillfälle söka verka för saken inom några andra föreningar — med hvad framgång få vi es.

Af M:ll Br. fick jag medföljande småskrifter. *Guldkornen* ha gått ut i 3,000 ex. och en ny upplaga utgifvits; i samma format lärers finnas en samling svenska ordspråk. Jag tycker du kunde föreslå något af detta till inköp.

Mitt besök hos M:lle B:r blef förlängdt genom ankomsten af ett par förnåma utländskor, som anhållit att få besöka den fräjdade författarinnan — tycktes *charmées de sa connaissance* och väl hemmastadda med alla hennes skrifter — samt uttryckte sin beundran med en *volubilité de langue*, som sannerligen var helt öfverväldigande för den svenska trögheten och stumheten. Jag önskade rätt innerligen jag skulle haft några af mina kära landsmän och landsmanninnor där, hvilka fått för vana att alltid med ett öfverlägset, halft ömkansfullt småleende beledsaga Fr. Br:s namn — jag önskar att de varit där och fått af utländningen lära hvad aktning de äro skyldiga den svenska författarinnan. Jag kan också ej neka att hon i dag var vid ett af sina bästa lynnen — enkel, hjärtlig och meddelsam och gladt sprakande om sina resor, under det hon visade en mängd vackra fotografier hon hemfört.»

* * *

Som fru Olivecrona hade sitt hem i Uppsala och blott kom till Stockholm på korta besök, kunde den personliga beröringen mellan henne och Fredrika Bremer aldrig blifva synnerligen liflig. Helt annat var förhållandet med Esselde, som vid denna tid allt mer och mer drogs in i praktiska, filantropiska och framför allt sociala intressen. Öfverallt på detta fält mötte hon Fredrika Bremer och kunde för sitt arbete räkna på stödet af hennes sympati.

Hösten 1862, då det icke längre var möjligt för redaktionen af Tidskrift för hemmet att hålla på sin anonymitet, blef Esselde ombedd att skrifva något om »Tysta skolan», som då hade att kämpa mot stora ekonomiska svårigheter. För denna enskilda döfstumskola hade äfven Fredrika Bremer lofvat att verka genom en adress i tidningarna. Båda önskade dock först se skolan och foro tillsammans en dag i november till den nya lokal istadens utkant, dit de döfstumma kort förut inflyttat. »Besöket var», skrifver Esselde, »i allt afseende tillfredsställande och högst intressant, och jag hemkom däriifrån dubbelt intresserad för den vackra sakens framgång». Under intrycket häraf skref Esselde en artikel för tidskriften och uttalade i ett bref till sin medredaktris, som vid den tiden hade på sin lott alla uppgörelser med tryckeriet, en liflig önskan att få den in i det under tryckning varande häftet.

»Att saken i dubbelt afseende hör till vårt område är onekligt, och min uppsats ligger färdig», skrifver hon. »Jag kan ej neka att jag ju ej *mycket, mycket gärna* skulle se, att den kom med, just nu i detta häfte, innan alla människor hinna läsa det samma i M:ll Bremers adress, hvilken vi för öfrigt på intet sätt

gå i vägen, då den är beräknad att taga allmänhetens goda hjärta och kassa i anspråk för skolans fortgång, och vi däremot endast gifva en berättelse om skolans uppkomst och öde med några bifogade reflexioner angående sannolikheten af anslagsfrågans beviljande.»¹⁾

Esseldes uppsats blef verkligen införd i det omnämnda häftet,²⁾ som dock ej utkom förr än de sista dagarne af året, samtidigt med att Fredrika Bremers artikel stod införd i Aftonbladet. I ett bref till fru Olivecrona af den 6 januari 1863 talar Esselde om »den vackra och människovänliga motionen utom riksdagen», men beklagar att Fredrika Bremer ej undertecknat den med sitt namn. »Jag är rätt ledsen däröfver», skriver hon, »emedan det gjort att flera trott uppsatsen vara skriven af mig; och som mitt stackars namn alls icke kan gälla såsom någon talisman, och jag dessutom för ingen del vill pråla med lånta fjädrar, är detta misstag rätt förargligt. Jag tröstar mig dock med att alla, som känna M:ll Bremers hjärtliga skrifsätt och läsa adressen med någon uppmärksamhet, säkerligen igenkänna den fräjdade författarinnans varma hjärtelag så väl som hennes egendomliga ordvändningar».

Fredrika Bremers uppträdande till förmån för Tysta skolan, hvilket i parentes sagdt, längre fram i tidskriften får sitt varma erkännande,³⁾ var ej det enda som föranledde en förväxling mellan henne och redaktionen af Tidskrift för hemmet. Förhållandet blef likartadt med den renskrifningsbyrå, till hvilken Esselde på hösten 1863 tog initiativ. Den första notis, som tidningarna meddelade om företaget, innehöll nämligen att det skulle grundas af Fredrika Bremer. »Förargligt nog», skriver Esselde, »att saken skall omtalas, innan man ens vet om den kommer till stånd. Namnförväxlingen betyder mindre». Hon ämnar till och med bedja Fredrika Bremer, som verkligen varmt intresserade sig för saken, ej göra någon reservation mot innehållet i notisen och får troligen sin vilja fram i detta fall. Åtminstone heter det i ett senare bref, af den 18:de december: »M:ll Bremer är öfverhopad af arbetssökande, hvilka erbjuda lokaler i alla andra trakter än den enda dugliga».

Men äfven andra frågor än de, som direkt afsågo kvinnans

¹⁾ Ur ett odateradt bref af ²⁵/₁₁ 1862.

²⁾ Se Tidskrift för hemmet, årg. 4, s. 262.

³⁾ Se Tidskrift för hemmet, årg. 5, s. 79.

intressen utgjorde beröringspunkter mellan Fredrika Bremer och Esselde. När Olof Eneroth på nyåret 1863 skref en uppseendeväckande artikelserie om folkskolan i Aftonbladet samtidigt med att Esselde i tidskriften offentliggjorde några reflexioner öfver religionsundervisningen, var det Fredrika Bremer, som på en af sina fredagsmottagningar beredde dem tillfälle till vidare tankeutbyte i ämnet. Esselde skrifer härom till sin medredaktris i mars 1863.

»Jag hade i fredags en rätt trefflig och intressant afton hos M:ll Bremer, tillsammans med professor Bergfalk och Eneroth, hvilka voro hopbjudna just för att den senare skulle inför den förre få diskutera sina i de nämnda tidningsartiklarne utvecklade åsikter. Jag var för det mesta en tyst men ganska intresserad åhörare af de lifliga samtalen, däri utan tvifvel den kvicka gubben Bergfalk med sina träffande anmärkningar och sina vidsträckta insikter i nästan alla ämnen, spelade den största rollen».

Af det ofvan anförda framgår, att det var mycket i det praktiska lifvet och i tidsströmningarna, som under Fredrika Bremers sista Stockholmsår förde henne och Esselde tillsammans. Djupast bestämdes dock det personliga förhållandet dem emellan å ena sidan af Esseldes sympatiska förståelse för Fredrika Bremers verk och idéer, å andra sidan af den berömda författarinnans känsla af frändskap med den anda, som besjälade Tidskrift för hemmet. Hur detta ömsesidiga förhållande utvecklade sig, därom lämna breffven åtskilliga antydningar. (Forts.)

Sigrid Leijonhufvud.

Flamman.

En är kraften, gudagåfvan,
vårt väsens eviga ursprungsflamma,
som gnista, som sol, som förtärande eld,
men alltid ändå densamma.

Kraften, som en gång skall smälta
all världens hopade snö,
kraften att älska något så högt,
att man värjer det med att dö,

kraften att ge sitt väsen
och allt, hvad det rymmer, åt en,
och kraften att gå sin raka väg
genom lifvet nöjd och allen.

Förliser ditt skepp och brinner ditt hus,
och störtar ditt hopp tillsammans:
du har räddat din skatt ur din lyckas grus,
om du bär i din hand ditt brinnande ljus,
ditt evighetstecken, flamman.

Ebba Westberg.

Svenska akademien och Selma Lagerlöf.

Det är en händelse som ser ut som en tanke, att Svenska akademien samma år som den lät prägla sin minnespenning öfver Sancta Birgitta, tillerkände Selma Lagerlöf sin stora belöningsmedalj i guld. Vår medeltida sierska var den första svensk, som gjorde sitt namn känt och äradt långt utom Sveriges gränser, och därmed kastade glans öfver sitt undangömda hemland. Men hennes af glödande poetisk kraft och bildrikedom burna visioner voro knappast på sin tid och i sin art högre uppskattade än Selma Lagerlöfs fantasibräddade diktning är på väg att blifva den dag i dag. Det är numera att betrakta som undantag, om något af Europas mera betydande folk ej med sin litteratur införlifvat Gösta Berlings saga.

Den utmärkelse, som Svenska akademien nyss tillerkänt Selma Lagerlöf och som före henne endast två författarinnor, Fredrika Bremer och Emilie Flygare-Carlén, mottagit, har säkerligen öfver hela landet hälsats med oblandad tillfredsställelse. Dagny har en särskild anledning att med stolthet dröja därvid, en anledning, som hos de flesta torde fallit i glömska. Det var nämligen i Dagnys första årgång, som Selma Lagerlöf debuterade.

På den tiden gick Selma Lagerlöf igenom seminariet, fördjupade sig på lediga stunder i modern realistisk litteratur, och hade ännu icke funnit sig själf. Men dikta gjorde hon redan då, och hennes dikter skattades högt af beundrande kamrater. En vacker

dag togo ett par af dessa mod till sig och framlade utan den unga författarinnans vetskap för fru Adlersparre, Dagnys dåvarande redaktris, några af hennes sceniska sonetter. Med sin intuitiva blick för verklig begåfning blef Esselde genast intresserad af dem, och så inleddes det förhållande, som Selma Lagerlöf fint och vackert antyder i sin för ett par år sedan publicerade »saga om en saga». Då Selma Lagerlöf blef den ryktbara författarinnan, var Esselde redan hennes »gamla trogna vän»; för henne läste hon upp ur Gösta Berling, innan den kom ut, och »Esselde hörde på, så som endast hon kunde höra». Den lilla krets, som någon gång fick vara med vid en sådan uppläsning, drogs helt med under förtrollningen, fascinerad af den eld, som glödde genom den ungas lugna och dämpade stämma och sympatiskt återspeglades i den gamlas strålande blick.

Nu är det ej längre en liten krets, som står under förtrollningen; den vidgades snart till så godt som hela Sveriges folk, den sträcker sig nu ej blott öfver Norden, ej blott öfver germanska länder, och den vidgas alltjämt. Den utmärkelse, som Svenska akademiens stiftare velat tillerkänna dem, som befrämjat »den svenska vitterhetens namnkunnighet i främmande länder», kan Selma Lagerlöf mottaga med en stolt känsla af att den är väl förtjänad.

S—d.

Nutidsfrågor.

Uppsatser i religiösa och sociala ämnen af *Lydia Wahlström.*

I företalet uttalar förf. den förmodan, att sammansättningen af kristendom och kvinnosak kanske för mången skall synas barock. Måhända. Så borde det dock icke vara i nordens, där kvinnorörelsen tidigast framträder buren af sådana personligheter som Fredrika Bremer och Camilla Collett.

Men efter dessa af ett djupt lidandes patos, af ett själförgätande medlidandes hela värma genomträngda förkämpar för kvinnans frigörelse i ordets mest ideella bemärkelse, kom en annan fas af kvinnofrågans behandling, 1880-talets. Här framträdde på

flera håll kampen för kvinnans emancipation, förknippad med ett underkännande af kristendomen. Erkännas måste, att kristendomens officiella representanter gjorde sitt till för att befästa oppositionen i dess mening om oförenligheten af kristendom och kvinnosak. Man läse t. ex. Luthersk Ugeskrifts från 1880-talet artiklar angående kvinnofrågan, bland annat dess omdömen om stortingets beslut om flickskolereformer.

Att dock förhållandet mellan kristendomen och kvinnofrågan äfven under denna period för mången tedde sig som ett positivt, icke som ett uteslutningsförhållande, därom vittnar bl. a. här i Sverige Fredrika-Bremer-Förbundets stiftande 1884. I själfva detta namn uttrycktes, väl icke ett program men en riktning, den »lifsbelysning», i hvilken man betraktade kvinnans ställning.

Tack vare Fredrika-Bremer-Förbundet har det i Sverige under dessa sista 20 års nydaningar, reaktioner och intresseförskjutningar alltjämt funnits ett samband och en samverkan mellan dem, som betrakta kvinnans politiska, privaträttsliga och personliga frigörelse, icke som en brytning med kristendom och kristen kultur, utan tvärtom som ett uttryck för det klarnade kristna kulturmedvetandet *).

* * *

Sådan är — i öfverensstämmelse med Fredrika-Bremer-Förbundets stiftares, men på fullt själfständig väg förvärfvad — uppfattningen hos »Nutidsfrågors» förf. Att, såsom det heter i företalet, »arbetet på kvinnans fulla jämställighet med mannen» är »en bland konsekvenserna på det sociala området af Kristi förkunnelse på det religiösa», är en tanke, som, mer eller mindre synlig, genomlöper nästan alla bokens uppsatser.

Ja, jag går knappast in på förf:s egen i företalet gjorda indelning, då hon förklarar, att uppsatsen »Kvinnobildning och universitetslif» bildar öfvergången mellan bokens två olika afdelningar. Uppsatsen »Kyrkan och äktenskapet», som hör till den förra, är med utgående från den vid kyrkomötet 1903 föreslagna ändringen af nuvarande vigselformulär ungefär till en tredjedel

*) Härmed är naturligtvis icke sagdt, att icke Fredrika-Bremer-Förbundet omfattat och omfattar många för kristendomen personligt indifferent individer. Men förbundet som sådant har alltid intagit en bestämdt afvisande hållning mot tidens antikristliga tendenser.

ägnad åt frågan om kvinnans ställning i äktenskapet.¹⁾ Å andra sidan framskymtar i de senare, åt kvinnosaken ägnade artiklarne flerstädes den tankegången, att kvinnans ökade inflytande i samhället är önskvärdt, just emedan detta ökade inflytande skulle komma den kristna sedligheten, den kristna kyrkan till godo: bland kvinnorna, både i öfver- och underklass, äro de »afkristnade» individerna färre, de gudstjänstbesökande och kyrkligt intresserade flera än bland männen.

Enhetligheten i förf:s åskådning har intet af ensidighet, trångsynthet och käpphästridande — lyckligtvis; däraf ha vi nog på andra håll. Den är hvarken följd af en häjdlös, instinktlik känslans expansion eller af ett konstruerande principrytteri, utan tydligen (se företalet!) vunnit som resultat af en *personlig utveckling*, under hvars förlopp de olika sanningsmomentens konvergens mot hvarandra säkerligen långtifrån alltid varit så klar, som den nu ter sig för förf. och för dem, som hunnit till samma punkt som hon.

Bokens första fjärdedel utfylles af den här första gången synliga uppsatsen »Ett stycke lekmannteologi». Förf. undrar själf i företalet, om denna titel låter anspråksfull. Efter dess genomläsande fick jag snarare det intrycket, att den var för anspråkslös, eller att uppsatsen i alla händelser innehåller vida mer än denna titel angifver.

Historikern förnekar sig icke. Vi få här icke till lifs en efter individuellt tycke och smak hopplockad »lekmannteologi» med osäkra eller godtyckligt tillrättasatta historiska vyer, med ohistorisk kritik af de »onödiga dogmerna», sådan man ofta nog möter i religionsapologetiska »lekmanna»-inlägg.

Uppsatsens ryggrad är historisk. Protestantismens uppkomst med Luther, dess förnyelse i vårt århundrade särskildt genom Ritschl och hans skola, det är stommen. Här ingår t. o. m. en kort biografisk teckning af den hos oss föga kände Ritschl, och till karaktäristik och historisk belysning förekomma utförliga citat af både Luther och Ritschl. Dessa citat föranledas dock snarast af förf. f. ö. direkt uttalade önskan att förmå sina läsare att själfva göra bekantskap med de citerade skrifterna och författarne.

Framställningen är historiskt-religionspsykologisk.

¹⁾ I noten till företalet räknar förf. tydligen själf denna uppsats bland kvinnosaksartiklarna, ty eljest borde den varit särskildt nämnd såsom förut tryckt. Se s. II, noten.

Med godt minne af skolböckernas torra och blodlösa återgifvande af Luthers religiösa genombrott och liffulla personlighet, med skarp blick för det oförstående både af Luther och af reformationens verkliga innebörd, som, grundlagdt i skolan, sedan alltjämt hänger fast hos många äfven ganska högt bildade personer, ställer förf. sina läsare inför den på djupet gående motsats mellan Luthers tro och påfvekyrkans tro, hvilken läxböckernas myckna tal om aflatshandel, helgondyrkan och andra »påfviska villfarelser» snarast är ägnadt att undanskymma. Skillnaden mellan erfarenhetstro och auktoritetstro klarlägges och åskådliggöres.

Mellan teckningen af Luther och den biografiska teckningen af Ritschl inrymmes en märgfull karaktäristik af den lutherska ortodoxien med dess katoliserande tendenser och af 1700-tals rationalismen, som efter en redogörelse för Ritschls religiösa kunskapsteori utmynnar i ett till trenne parallella satser sammanträngdt återgifvande af rationalismens, ortodoxiens och ritschlianismens olika premisser och slutsätt.

Förf:s uppskattning af Ritschl gör henne icke blind för, att hans teologi har svaga punkter, ehuru hon ej här närmare ingår på dessa, och förvillar icke hennes blick för proportioner. Hon gör en tydlig gradskillnad. »Luther var det religiösa snillet, siaren, som skådat in i Guds hemligheter och fått folk och furstar med sig; Ritschl var teologen med den vetenskapliga skolan i sitt följ.» Men de ha »det gemensamt, att de båda arbetat på att flytta religionens tyngdpunkt från yttre auktoritet till personlighetens innersta».

Ehuru förf. vidrör romantikens reaktion mot rationalismen, går hon alls icke in på Schleiermacher och hans betydelse. Detta är en lucka. Förf. skulle möjligen försvara den med en hänvisning till öfverskriften. Men då hon faktiskt ger en *öfverblick* öfver *protestantismens utvecklingshistoria*, borde Schleiermacher väl ej blifvit öfverhoppad.

Härmed har jag torftigt angifvit själfva hufvudstommen af den starkt koncentrerade, innehållsrika uppsatsen.

Att en dogmatik, en teoretisk utredning af den religiösa trons innehåll, är berättigad, ja, nödvändig, framhåller förf. med styrka. Själf lefver hon dock tydligen, som så många andra ärliga kristna i vår tid, i detta hänseende på förknappning. Deras tro är rikare än deras dogmatik, den senare är inskränkt till ett

minimum. Det gamla dogmsystemet ter sig ju inför nutidens exegetik och dogmhistoria, nutidens kunskapsteoretiska åskådning, i ett annat ljus än förr. Å andra sidan finns ännu ingen nyare dogmatik — åtminstone enligt anmälarens erfarenhet — som rymmer hela det religiösa lifsinnehåll, hela den kristna erfarenhet, som dock måste bevaras och uttryckas i nya former.

Förf:s trosbekännelse, sådan den här kommer till synes, sammanfattas i den *på Kristus grundade förtröstan till Gud såsom Fader*, och denna låter hon oss också iakttaga som kärnpunkten hos Luther och Ritschl.

Greppet på ämnet är kraftigt och friskt, en rikedom af iakttagelser gruppera sig kring hufvudtankarna, liksom en rikedom af målande detaljer kring de historiska fakta. Fastän till formen en utredning, icke en bekännelse, genomdallras det hela af en starkt personlig klang, och denna religiösa vibration når sin höjd i slutet.

* * *

Den andra uppsatsen, »Kristendom och nutidssmak», ny liksom den förra, afser att borttaga ett annat slags stötstenar än dem, förf. velat undanrödja i den förra.

Här vänder hon sig till de kristna med krafvet på andlig finkänslighet, ädel form, harmoni mellan form och innehåll, och visar det betänkliga i den förkonstling och onatur, som röjer sig inom vissa kristliga kretsar, ofta en följd af, att de icke blott hämta impulser utan låna former från utlandet.

I kritiken af de många poetiskt underhaltiga religiösa sånger, mestadels skrala öfversättningar från engelskan, som förekomma i våra moderna sångsamlingar, instämmer jag till fullo — man kunde t. o. m. anföra mycket värre exempel än de här citerade — likaså i förkastandet af de många oandliga *slagdängemelodierna* i samma sångböcker, lika bjärt kontrasterande mot våra gamla härliga koraler, som *orden* mot Wallins, Geijers etc. psalmer i Wallinska psalmboken. Mot förf:s uppskattning af betydelsen af det religiösa lifvets estetiska form har jag emellertid en reservation att göra.

Den katolska kyrkan, som alltid lagt stor vikt vid det estetiska, härlig kyrkomusik etc., vinner ju i denna stund i protestantiska länder på känslöestetisk väg många af skepsis uttröttade individer, som »trefva efter religiöst fotfäste», men hurudant är ofta nog

det religiösa värdet af dessas omvändelse? Här är nog skäl att tala om den »nutidens stämningssökande, sensationslystna religiositet», som förf. i första uppsatsen i förbigående bestraffar.

För de helt utanförstående tror jag den estetiska omklädnaden för det religiösa vara af mindre stor betydelse, än förf. antager. Att däremot många personliga kristna på grund af de här öfverklagade bristerna stötts bort ifrån att delta i ett religiöst föreningslif, som de både väl behöft och själfva kunnat gagna, därom är jag fullt ense med henne.

Fordran på, att nationell kultur, nationell anläggning, icke uppgifvas inom det religiösa området utan tillgodogöras i Guds rikets tjänst, kommer ytterligare fram och belyses på flera sätt i framställningen af »Den kristliga studentrörelsen», denna storartade lifsföreteelse, som omfattar universitetsbildad ungdom hela världen öfver.

Jämte en historik öfver rörelsens uppkomst och spridning ges här en »typologisk» skildring af internationella studentmissionskongressen i London 1900 och en särskild teckning af den skandinaviska studentrörelsen.

I »Kvinnobildning och universitetslif» belyses universitetsbildningens betydelse för kvinnan. Denna präktiga artikel suppleras i viss mån af den mera lätt skrifna konturteckningen af studentlifvet »bland Uppsala kvinliga studenter».

* * *

Under rubriken »Den svenska kvinnan och politiken» inrymmer en serie artiklar rörande kvinnornas rösträttsfråga och därmed sammanhängande ämnen. Dessa borde läsas, att icke säga läras, af alla rösträttsintresserade kvinnor. Dr W. är angelägen om, att kvinnorna icke må grunda sitt rösträttskraf på oklara föreställningar om »mänskliga rättigheter», på radikalismens mekaniskt-atomistiska uppfattning af staten som blott en summa enheter.

Hela beskaffenheten af Dr W:s artiklar i kvinnofrågan synes mig vara ett godt bevis för den vetenskapens förmåga att »rädda människorna från de obegripna slagordens herravälde», om hvilken hon talar i stycket: »Principerna för kvinnans rösträtt»; man har verkligen anledning att erinra sig den gamla grammatiksatsen: »Historia est magistra vitae». Dr W. fullföljer principerna i deras konsekvenser. Hon räknar med realiteter och »låter detta vara detta».

För dem, hvilka i kvinnans frigörelse se en lifssak, är den närvarande tiden ingen särdeles glad tid. Arbetarefrågan lägger nästan helt beslag på deras intresse, som öfver hufvud låta sig intresseras af samhällsfrågor. Visserligen har allmänna opinionen på de sista 15—20 åren i all tysthet gjort åtskilliga framsteg i kvinnosaksvänlig riktning, men dessa framsteg röra mera detaljer än det stora hela. Hos de unga flickorna — med tanke på den ljust hållna skissen: »Bland Uppsala kvinnliga studenter» har jag god lust att tillägga: *studenter* och icke-studenter — är andlig lättja och brist på entusiasm i ögonen fallande. En rörelse, som åsyftar att framför allt utveckla kvinnan som *könsvarelse*, som underdånigt faller till föga för den manliga osedligheten och konsekvent utlöper i ett fullständigt hetärväsen, gör sig bred i skönlitteraturen och företrädes af en hel grupp författarinnor.

Allt detta och mera därtill stäcker icke d:r W:s tillförsikt.

Hvad är det, som gör, att hon icke förlorar sitt lugn då hon konstaterar, att »våra (kvinnornas) sedlighetspetitioner vanligen kastas i papperskorgen», att »kvinnornas lifsintressen behandlas som 'pietistiska fruntimmerspåhitt'»?

Hemligheten af det väl afvägda, det starka och hoppfulla i d:r W:s grepp på kvinnofrågan liksom i hennes ställning till den moderna kulturen öfver hufvud är innerst — hennes positiva, kraftiga temperament kan väl vara en hjälp, men det räcker icke — att hon är kristen. Hennes utgångspunkt som hennes mål är etisk och religiös, icke eudämonistisk. *Rättfärdighetskraf*, icke *lyckokraf*, äro för henne det bestämmande. Och i sin religiösa förtröstan äger hon räddningen både undan modlöshet och undan den bitterhet, som för ingen ligger så nära till hands, som för en etiskt utvecklad, rättfärdighetsälskande men icke religiöst troende människa.

Stilen är hos d:r W. icke sitt eget ändamål, något som eljest nu för tiden ofta synes vara fallet äfven hos förf. i »samhällsfrågor». Men den blir pregnant och personlig, emedan hon med all sin måtta är så »temperamentvoll». Anmärkningsvärd är hennes förmåga att i få ord få fram ett träffsäkert porträtt. Tyvärr tillåter utrymmet icke citat.

D:r W:s polemik är oftast satirisk, och hennes satir är nästan alltid humoristisk. Äfven den hjärtligaste sympati utesluter f. ö. hos henne icke humorn. Människor och företeelser i forntid och

samtid äro för henne icke abstraktioner. Hon ser det enskilda och särskilda i all dess brokighet, men icke med skeptikerns hjärtlösa kuriositetsintresse, utan så, som blott den ser, hvilken själf bäres af en tro, själf lefver och kämpar, glädes och lider, kort sagdt, själf äger ett centrum och därför kan nå in till det centrala hos andra.

Hilma Borelius.

Lallia.

Ett minne från Afrika.

Midt emot Biskra, på andra sidan den uttorkade flodbädden, ligger den lilla oasen Lallia. Den är inte större än att man godt kan gå rundt omkring den på tjugo minuter.

En afton, då vi varit utåt öknen och gingo hem förbi Lallia, trädde ett par gossar fram ur dess palmskog och följde med oss. Vi frågade dem om deras namn; den ene, en vänligt leende pys, som hälsade oss på arabiskt sätt genom att taga oss i hand och sedan kyssa sin egen högra tumme, hette Saïd-ben-Noë; den andre, som hette Abd-el-Kader ben Muhammed, var en sällsynt vacker gosse med ädel profil och ögon som ett par stora mörka juveler.

Abd-el-Kader var inte mer än 12 år gammal, men han var en mycket stolt liten herre, som starkt höll på sin värdighet. Med mycken själfkänsla upplyste han oss strax om att Saïd, fastän blott ett år yngre än han, var hans brorson, att han själf, till följd af sin faders död, var sin familjs hufvud och att han ägde en lund med dadelpalmer. Så drog han fram ur sin burnus en blå skrifbok och visade oss med stor tillfredsställelse de franska skriföfningar han där med ganska pryddlig stil åstadkommit. Både han och Saïd gingo i den af franska staten upprättade skolan i Biskra, där arabiska gossar undervisas tillsammans med de franska kolonisternas barn.

Men det var en sak, som unge Abd-el-Kader i all synnerhet med stolthet framhöll: »Min farfar var en marabu», sade han, »och min morfar var också en marabu».

En marabu är en helig man, och man kan bli marabu på flere olika sätt. Man kan bli det genom flitiga studier i koranen

och ett heligt lefnadssätt, man kan bli det genom att företaga en pilgrimsfärd till Mekka, och man kan bli det genom att mista sina själsförmögenheter. Alla sinnessjuka och idioter — de igenkännas i Biskra för det mesta därpå, att de gå med obetäckt hufvud — kallas af muhammedanerna marabuer och behandlas med mycken vördnad. Om det på en af bänkarna i Biskras park sitter en barhufvad, smutsig däre, kan man få se den ene efter den andre af de fromma muhammedaner, som passera, gå fram och vördnadsfullt kyssa honom på skuldran — en hyllning som den smutsige marabuen mottager med likgiltig nedlåtenhet.

Jag vet inte hvad slags marabuer Abd-el-Kaders farfar och morfar voro — dock säkerligen ej af det sist beskrifna slaget — men han utpekade för oss deras grafvar, hvilkas små hvitmenade kupoler — »koubbah» — stucko upp emellan Lallias palmer. Och han visade också med stolthet på en vattenkvarn, som Bou-Halfa, hans farfar, uppbyggt. Jag vet inte, om denna vattenkvarn, som tydligt i Lallia ansågs som en mycket märklig inrättning, kanske bidragit till att gamle Bou-Halfa vunnit anseende som en helig man. Omöjligt är det inte. En betydande man måtte han i alla händelser ha varit, ty hela släkten hade uppkallat sig efter honom. I allmänhet ha ju araberna inga andra tillnamn än ett patronym, men en märklig mans efterkommande, som gärna vilja bevara namnet af sin stamfader, pläga jämte farsnamnet upptaga ättefaderns namn, hvilket sålunda blir till ett slags släktnamn i europeisk mening. Så kallade sig vår lille Lallia-vän, när han uppgaf sitt fullständiga namn: Abd-el-Kader ben Muhammed ben Bou Halfa.

De båda gossarna eskorterade oss till Lallia-området slut och togo där afsked och vände.

Sedan voro vi ett par gånger på besök till oasen Lallia, en gång inbjudna af Noë, Saïds far, en hederlig, välvillig man, som vi råkat göra bekantskap med. Hela oasen äges af Bou-Halfas afkomlingar; och enär sålunda alla Lallias invånare äro syskon eller kusiner, råder där en frihet i umgänget, som vi ej sett motstycke till i Biskra. När vi vandrade omkring till den ena efter den andra af de fyra små lerhyddorna, åtföljdes vi af nästan hela oasens befolkning, och alla, män såväl som kvinnor, trädde ogeneradt in i hvarandras hem.

Vi blefvo bjudna på mjölk och dammiga dadlar, och vi bjödo själfva på röda och gula karameller, som vi köpt i en butik i

Biskra. Men Abd-el-Kader ansåg det under sin manliga värdighet att äta karameller. Han afböjde därför den erbjudna påsen. Men han kunde ej afhålla sig från att sedan med ett uttryck af sorgsen afund åse Saïds och de andra ungdomarnas belättna mumsande.

Förmodligen var det honom till en viss tröst, när han strax därpå hade tillfälle att — med en min af kunglig härskarvärdighet — visa oss de sju dadelpalmer han ägde.

Då han såg oss intresserad betrakta deras egendomliga, hvitgula blomklasar, som se ut som om de helt och hållet vore af vax, afbröt han strax från ett litet, lätt åtkomligt träd, trots våra protester, tvänne långa klasar och öfverräckte åt oss hvar sin. Vi påminde honom om att hundratals dadlar därmed gingo förlorade. Han endast ryckte på axlarna med en åtbörd af högdragen likgiltighet...

Vi hade hört rätt många egendomliga sagor och historier i Biskra, och en gång, då vi sutto med Abd-el-Kader i gräset i skuggan af hans palmer frågade vi honom:

»Kan du berätta någon saga för oss?»

»Nej», sade han kort, och hans ansikte mörknade.

Vi förstodo, att vi sårat hans manliga ömtålighet.

»Vi ha hört så många sagor i Biskra», skyndade vi oss att säga; »vi ha hört sådana af Muhammed ben Scheidan och af Bachir ben Djemal och Ali ben Dara — du känner naturligtvis familjen ben Dara på Borch-Dippla? Ali är en förträfflig ryttare, du vet, den bästa ryttare i Biskra, säges det. Och han berättar sagor riktigt bra. Vi tänkte att du kanske också känner till några sagor, som du hört som barn?»

Det hjälpte inte mycket, allt det där.

»Nej, jag kan inga sagor», upprepade Abd-el-Kader kort och såg fortfarande ut som om han misstänkte, att vi möjligen kunde anse honom som ett barn, som fann nöje i sagor.

Inne i det gråa lerhus, där Abd-el-Kader bodde tillika med sin mor och sin syster, uppträdde han som obestridd härskare. Det var han som bjöd oss på dadlar ur husets förråd. Och vi vågade inte säga nej, fast de sågo mycket dammiga och oaptitliga ut. Men vi gjorde som pojken i sagan gjorde, när han var hos trollen: vi låtsade äta men smusslade undan dem bland våra kläder — för att på hemvägen utdela dem bland negerbyns tiggande ungar.

Abd-el-Kaders mor — Muhammed ben Bon Halfas yngsta efterlämnade hustru — var en ståtlig kvinna med samma distinguerade ansiktstyp som sonen och med något af samma intelligens i blicken. Hans syster, Akhela, en tretton, fjorton års flicka, som gick och spann på en slända, hade däremot ett trögt, anemiskt utseende, ehuru hon också var rätt vacker.

I nästan alla arabiska hus finns en smal, brant trappa, vridande sig i en half spiral och ledande upp till taket. Vi stego uppför trappan i Abd-el-Kaders hus, åtföljda af den unge värden och hela ungdomsskaran. Uppe på taket gjorde lerhögar och diverse bråte det mindre lockande att vandra omkring, men man hade en härlig utsikt mellan vajande palmer ut öfver den vida öknen, där, såsom alltid om kvällarna, flere kamelkaravaner sågos långsamt och högtidligt komma skridande fram mot Biskra.

En mager, raggig hund stod bunden däruppe och skällde hest och ursinnigt. Näst att vara arabisk kvinna vet jag ingenting så ledsamt som att vara arabisk hund! De stå alltid på taken och skälla och se alltid utsvultna ut. Men de äro säkert goda väktare, ty ingen kan nalkas huset utan att uppväcka deras vilda skall.

Bland de ungdomar, som följt oss ditupp, var Ahmed ben Noë den äldsta; det var en sjutton-adertons års yngling med en gul- och hvitrandig silkesturban och ett vekt och godsint utseende. Han drog fram en anteckningsbok ur sin burnus och sade till mig litet förläget:

»Förlåt, mademoiselle, skulle ni vilja se efter om det här är rätt?»

Det var ett problem han fått att lösa — han gick nämligen ännu i den franska skolan i Biskra, där han säkerligen var en af de äldsta eleverna. Problemet var detta: Om så och så många kameler kräfva så och så mycket i underhåll om dagen, hur mycket bör man då taga med sig för en tjugo dagars färd genom öknen med fyrtio kameler?

Han hade nedanför uppsatt problemet efter regula-de-tri-regler.

Jag *har* verkligen någon gång kunnat regula de tri, och jag hoppas innerligt, att jag inte missledde den förtroendefulle ynglingen, när jag sade honom, att hans *x* stod på det riktiga stället.

»Du vill kanske jag skall räkna ut talet också?» sade jag.

Jo, det var just Ahmeds hemliga åstundan. Och han drog fram en blyertspenna och gaf mig. Och så stod jag där och räk-

nade ut multiplikationstal, medan en flock svartlurfviga småhufvuden rundt omkring åsågo proceduren under tyst stirrande förundran, som om det varit några mystiskt kabbalistiska tecken jag ritade i Ahmeds bok, och den stackars, hest skällande hunden strax bredvid afgaf sina ursinniga protester och solen sjönk stor och röd borta i väster, insvepande de fjärran ökenvidderna i sitt flammande ljus.

Och så sade vi farväl och gingo hem. Men när jag nästa gång träffade Ahmed ben Noë, vågade jag verkligen inte fråga honom, om talet befunnits rätt uträknadt...

Anna M. Roos.

Litteratur.

Konungen. En sannsaga, berättad af *Sophie Elkan*. D. 1—2.

Fru Elkan gaf för några år sedan ett briljant prof på sin förmåga att väcka flydda tiders människor till lif, då hon för oss skildrade John Hall och hans öden. Hennes nu föreliggande, bredt anlagda »sannsaga» från ungefär samma period, liknar sin föregångare i åskådlighet och förmåga att helt rycka läsaren med. Den gestalt, som denna gång lockat hennes fantasi, har också det gemensamt med John Hall, att båda måste räknas till förolyckade existenser, hvilkas lifstragik ligger i, att det just är det bästa hos dem, som gör dem omöjliga.

Men denna gång är det ej på privathistoriens mark, som författarinnan rör sig. Hennes hjälte är den olycklige konung, som ledde Sveriges öden i början af 1800-talet, och boken speglar några faser af denna upprörda brytningstid.

Man är icke van att tänka sig Gustaf IV Adolf som inbjudande till någon annan konstnärlig framställning än karrikatyrens eller satirens. Runebergs bild af konungen, då han anser sig kraftigt ingripa till Finlands räddning genom att ikläda sig Karl XII:s skrud, motsvarar väl den allmänna uppfattningen af Gustaf IV Adolfs inskränkthet, bristande sinne för proportioner och löjliga tro på formens allena saliggörande makt. Fru Elkan förnekar visst icke dessa egenskaper, hennes bild af Gustaf IV Adolf är till sina konturer den traditionella, men sedd i en förstående sympatis dager och därigenom förskönad.

Det är icke utan skäl som bokens omslag bär de kända dragen af den olycklige konungen som barn. Fru Elkan dröjer nämligen länge vid skildringen af hans barndom och följer med fin psykologisk blick omgifningens och förhållandenas inverkan

på den gryende karaktären. På grundval af guvernören, riksrådet Fredrik Sparres minutiösa dagbok, som ger intima inblickar i den unge kronprinsens lif, sådant det gestaltade sig, då han vid ännu ej fyllda tre års ålder togs från »fruntimren» och öfverlämnades åt sina uppvaktande herrar, har fru Elkan skapat en lika realistisk som rörande bild. Man ser det stackars nervösa barnets fåfänga bemödanden att visa sig som »stora karlen», medan hans kropp skälfter af ängslan och han har hufvudet fullt af barnsliga funderingar, hvilka hans sirliga guvernör lika litet som hans vackra och själfsväldiga kavaljer Armfelt förstår sig på. Prinsen lär sig tidigt hvad det kostar att vara »en mycket hög person», men lär sig också att hålla räkning på alla de hedersbetygelser, som tillkomma honom i denna hans egenskap.

Förhållandet mellan den unge kronprinsen och hans lärare, gustavianen Rosenstein, är sympatiskt skildradt, och läsaren får ett starkt intryck af Rosensteins del i utvecklingen af den rätt-rådighet, som utgjorde kärnan i Gustaf IV Adolfs karaktär. Mest gripande är prinsens förtroende för honom teknadt i samtalet dem emellan, då Gustaf III ligger för döden, en länk i den af dramatisk spänning fyllda raden af scener från marsdagarna 1792. Den blifvande konungen, trettonåringen, yppar då för honom sin motvilja mot att bestiga en tron, som fläckats af hans älskade faders blod. Trolle-Wachtmeisters anteckningar visa, att han verkligen gifvit sin dåvarande guvernör, greve Gyldenstolpe, ett sådant förtroende. Det är möjligt att någon dylik uppgift finnes bevarad äfven rörande Rosenstein, men vare sig scenen är byggd på ett historiskt faktum eller ej, så är den ytterst intressant och belysande. Den ger ett uppslag till förklaring af den misstänksamhet och skuggräddsla, ja, det hat till svenska nationen, som mer och mer präglade Gustaf IV Adolfs uppträdande före afsättningen. Såväl detta samtal som den unge konungens senare skildrade afsked från sin ungdomsledare, med antydningen att ryktet om hans oäkta börd nått hans öron, ger också ett öfverväldigande intryck af den för sjuttonåra skuldror alltför tunga börd af hemlig sorg, som betog konungen all ungdomsfriskhet.

Till de briljantaste partierna i fru Elkans bok hör utan fråga berättelsen om Gustaf IV Adolfs friarfärd till Ryssland och uppträdande inför den mäktige kejsarinnan Katarina. Hans fasta hållning vid detta tillfälle har alltid framställts såsom något för den unge konungen hedrande, och det möter ej här någon svårighet att ställa honom i fördelaktig dager. Men fru Elkan har tillika lyckats afvinna denna episod — konungens varma tycke för den unga storfurstinnan och hans beslut att offra sina känslor hellre än att lagstridigt medge henne religionsfrihet — hela dess psykologiska betydelse. Den veka känslighet, som ibland framskymtar bakom Gustaf IV Adolfs stela yta (den spåras t. ex. i Sköldebrands berättelse om sitt samtal med honom efter Norrköpings riksdag) hade barndomens härldningsssystem i förtid vant

honom att bekämpa. Äfven vid äldre år hade han allttjämt slutit sina känslor inom sig, för rädd om sin kungliga värdighet att våga ha någon förtrogen. Ett ögonblick hoppas han nu att i äktenskaplig lycka vinna ersättning för sin isolerade och glädjelösa ungdom, och när detta hopp slår fel, får det bittra, mörka och våldsamma i hans karaktär allt mer öfverhand.

Familjelifvet blir slutligen ljuspunkten i den kungliga enstöringens tillvaro, men först efter konflikter, som hafva till följd, att han äfven gent emot sin unga badensiska drottning i minsta detalj iakttager sin värdighet. Något egentligt inflytande öfver honom lyckades hon ej få och fru Elkan har ej så litet idealiserat förhållandet, då hon låter Gustaf IV Adolf tala med drottning Fredrika om sina planer och ej ens afspisa hennes svar med det snäsiga tilltalsordet »hon», som han, enligt samtida anteckningar som bekant, lär ha med förkärlek begagnat gentemot sin älskvärda gemål.

Gustaf IV Adolfs hat till Napoleon, usurpatorn, leder fru Elkan följdriktigt tillbaka till de uppskakande intryck, som hans faders mord och kort därpå underrättelsen om franska konungaparets afrättning gjorde på hans ännu barnsligt mottagliga sinne. Hertigen af Enghiens bortförande och arkebusering — tilldragelser, som han under sin vistelse i Baden på nära håll följde — rågade måttet. Franska revolutionen måste för hans uppfattning stå som ett störande och afskyvärdt ingrepp i Guds världsordning, och Napoleon, inkarnationen af revolutionens principer och makt, var i följd häraf den antikrist, som hvarje rättrogen måste känna sig förbunden att bekämpa. Den egensinniga rättrådighet, som är det mest framträdande draget i Gustaf IV Adolfs karaktär, tillät honom icke ett ögonblicks dagtingan med sin öfvertygelse. Hvilka olyckor, som än kunde drabba honom och hans rike från den mäktige fienden, skulle det dock till slut visa sig vara bäst att stå på den rätta sidan i kampen och hafva Gud med sig. Insmyger sig, såsom vid mötet med Ludvig XVIII, ett ögonblicks tvifvel om att konungens sak också är Guds sak, så förjagas det med all makt; allt skulle störta samman för Gustaf IV Adolf, om han ej hade visshet i detta fall.

Emellertid hopa sig motgångarna, först i Pommern, sedan på ett allt mer hotande sätt i Finland. Fru Elkan skildrar konungens stigande förbittring mot de trupper, som konspirerat mot hans fader och kanske nu konspirera mot honom själf, gardenas degradering och det hat mot konungen, som blir en följd däraf. Hon skildrar äfven i ett gripande kapitel, hvars skräckinjagande detaljer äro hämtade ur samtida berättelser, landtvärns-soldaternas återkomst och den jämmer och förtviflan, som spred sig öfver landet med dem. Molnen sammandraga sig mer och mer mot konungen, men han anar ingenting eller vill ingenting veta. Drottningen får varningar, men han skrattar åt dem och vid första ryktet om västra arméns uppbrott tänker han blott på

att förvissa sig om ryktets upphofsman, ej på att undersöka dess sannfärdighet. Den officiella bekräftelsen slår ned på honom som en bomb. Liffullt berättar fru Elkan om ridten in från Haga, de upprörda scenerna på Stockholms slott vid konungens fängslande och hans slutliga stumma resignation, då han inser att Gud ej vill hjälpa honom. Så utspelas sista akten »på ödenas slott», Gripsholm.

Fru Elkans bok följer ej Gustaf IV Adolf under hans långa landsflykt, med dess allt fullständigare isolering från allt som stått honom nära, ett upprördt lifs dystra epilog. Den sista scenen visar honom på Karlskronas brygga, i begrepp att lämna sitt forna rike, dystert grubblande öfver försynens mening med den förödmjukelse han lidit, då vakten ej gick i gevär för honom. Detta drag, hämtadt ur Sköldebrands memoarer, påminner osökt om en af de första barnkammarscenerna i boken, då drabanterna, på Gustaf III:s befallning, ej göra honnör för den lilla kronprinsen, som varit stygg. Mellan dessa båda, kanske lika bittert kända, förödmjukelser inneslutes berättelsen om detta lif, buret af nitälskan för konungavärdighetens helgd, en nitälskan, som må vara ensidig och rent af löjlig i sin pedantiska formalism, men som dock har ett försonande drag af ridderlighet mot olyckan.

Det är ett nöje att se hvilken helgjuten bild fru Elkan skapat ur det rika material af memoarer, dagböcker, aktstycken o. s. v., som hon haft att tillgå och hvarpå hennes »sannsaga», ofta in i minsta detalj, är baserad. Men hon har gjort mer än så, hon har gjort bilden sympatisk, till och med det fint ironiska löje, hvarmed hon berättar om sin hjältes egenheter och halsstarrighet, har så mycket af godhet och sympati, att det ovillkorligen inverkar på läsaren. Det är som om man bakom Gustaf IV Adolfs stirrande konungamask, stelnad inför ett öde, som det till skottafla på hans barnkammarsvägg målade Medusahufvudet blott allt för väl symboliserade, skymtade ett annat ansikte, ett känsligt, lidelsefullt, förgrätet, som ej kan undgå att röra och stämma till medkänsla.

S—d.

*

Cecilia Bååth-Holmberg: Västmanland. Intryck och bilder.

Låt mig här, så godt först som sist, komma med en själfbekännelse, eftersom den har något att säga om ifrågavarande bok! Jag är västmanländska utan den lokalpatriotism, hvilken det nästan blifvit på modet att framhålla som den nödvändiga förutsättningen för verklig fosterlandskärlek, och jag är historiker utan det sinne för topografi, som mången anser oupplösligen förknadt med det historiska sinnet — och ändå har denna bok fånglat mig! Fånglat och på samma gång förargat mig en smula, som när man blir påmint — och det till på köpet af en främling — om försummade familjplikter, då man kanske hälst

!

velat vara i fred. Medgif, att när man traskat hela sin barndom framåt leriga västmanländska landsvägar under ständig risk att icke få galoscherna med sig hem, och dessutom som nybakad student ärligen sökt göra det bästa möjliga af eländet genom att det då måste vara retsamt, när en skånska obarmhärtigt ruskar en i armen och tvärsäkert påstår sig ha sett hvad man själf aldrig lyckats upptäcka i »den likaså gemensamma som kära hembygden», såsom nationstalsfrasen i Uppsala brukade lyda! Och här stå ju med stora bokstäfver i fru Bååth-Holmgrens bok sid. 112, afdeln. »Där säden växer», följande ord:

»Jag vågar påståendet, att den västmanländska slättbygden äfven i stort sedt, men än mer i detalj, utställer mycken fågring. Och jag älskar den för dess ljusa, fria himmel, för dess varma hägnande skogsram, men mest för den sporrande sträfvan, till hvilken den mer och mer äggar människorna. Detta är lif, detta är framtid, detta är verklig skönhet för den, hvars ögon äro nog klara att varsna den». — D. v. s. sagdt med Björnsons ord:

»Her er sommarsol nok, her er sædejord nok, bare vi, bare vi havde kærlighed nok!»

Så fick man ju till på köpet en oartighet på slutet! Men jag läser modigt vidare med tanke på Ruskins ord, att de nyttigaste böcker äro de, som förarga oss mest, eftersom de troligen ha något nytt att lära oss, och jag finner att gamle Ruskin här som så många gånger eljest har rätt.

För dem, som möjligen misstänka, att det är fråga om en geografisk läsebok, vill jag citera förf:s ord i inledningen: »Jag vill på dessa ark i korthet och begränsad af ett förut bestämdt utrymme, gifva några bilder af detta land och dess folk, dels så som de kunna te sig för turisten, hvars intryck äro subjektiva, dels också som det själf talar i sina verk, i hvilka folkets eget lif på ett mindre växlande, mera bestående sätt än hos den enskilde iakttagaren samt i mera vidgad omfång afslöjar sig».

Hvad innehållet beträffar, tillägger jag här endast de nu måhända något öfverflödiga orden, att boken håller hvad den sålunda lofvar. Med afseende på formen skulle jag dock kunna konstatera ett märkligt faktum, och det är stilens ovanligt konkreta och liffulla prägel. Eller hvad sägs om skildringen af en färd till Ängsö:

»Bakom löfholmarna skriade vadingar och måsar, som kommit hit, redan när blåsippan blommade och som åter fly vid vinterns ankomst; doppingen gungade orädd på de mjuka vågor, som sattes i rörelse af den lilla båten, medan skrackan snabbt jagade fisken inåt rörvassen, där fiskblinkaren passade på att snappa den och där mistrogn och vaksamma gräsänder bruka hålla sig undan. Men sundens och fjärdarnas stolta härskarinna, svanen, som härskar här i vikarna, fingo vi icke se!»

Ovillkorligen kommer man vid genomläsningen af ett dylikt

ställe, och sådana finnas flera i denna innehållsrika bok, att tänka på Strindbergs kända roman »I hafsbandet», där författaren bland andra utfall mot de stackars kvinnorna också låter sin vredes åskor ljunga mot deras uttryckslösa språk, som känner granit, men ej gneis, fåglar men ej starar etc. Jag skulle vilja rekommendera honom denna bok till begrundande, liksom jag till Dagnys läsekrets på det varmaste anbefaller den som en angenäm och instruktiv lektyr.

L. W.

*

Ellen Key. En lifsbild af *Louise Nyström-Hamilton*.

Med uteslutande ljusa färger har denna lifsbild blifvit mål-
lad. Föremålet därför bör vara belåtet. Kanske dock inte fullt
med den alltför beskäftiga ifver, hvarmed skildrerskan skyndat
sig att rentvå bilden från de fläckar, hon a priori antager att
läsaren misstänker finnas där. I ett par fall kan man så godt
tänka sig att hon, som setat modell till porträttet, skall vara
frestad utropa: »Gud bevara mig för mina vänner!»

Men om man undantar framdragandet af en del skvaller-
historier, som aldrig verka klädsamt i en biografi öfver en ännu
levande människa, och kanske också det långa släktregister, däri
man bland annat får veta, att Ellen Key har icke bara svenskt
och skottskt hjälteblod, nedärfdt genom många led, utan äfven
kungablod i sina ådror, läser man med stort nöje den sympatiskt
hållna lefnadsteckningen öfver denna nutidens så mycket om-
stridda författarinna. Man behöfver nämligen inte höra till vän-
kretsen eller beundrarskarorna för att med glädje se bekräftad
sin uppfattning, att man här står inför en ovanligt varmhjärtad
och själfuppoffrande människa, hvilkens personliga älskvärdhet
till dels förklarar det inflytande hon utöfvar på dem, hvarmed
hon kommer i beröring. Teckningen af barndoms- och ungdoms-
lifvet på föräldrarnas vackra, idylliskt belägna egendom i Småland,
är gjord med känslig hand, och man förstår huru dessa intryck
gjort Ellen Key till en lidelsefull naturdyrkerska och att landet,
efter många års stadslif, till slut återvunnit henne.

Ovillkorligt frågar man sig dock, då man läser om de män-
ga årens ensamhetskänsla och om afstängdheten från allt egent-
ligt familjelif, huruvida man ej här till en del kan söka förkla-
ringen till det, som så starkt präglar Ellen Keys uppträdande
som författare, hennes ansvarslöshet gent emot den ungdom, hvil-
ken hon förmenar sig vara satt »att frigöra»? Hon har sett den-
samma alltför mycket på afstånd och synes därför sakna förmåga
att bedöma den praktiska verkan af sina teorier. Ej under att
hennes ord haft ett så ödesdigert inflytande på många.

Författarinnan till föreliggande studie lämnar dock i all-
mänhet Ellen Keys litterära alster å sido för att sysselsätta sig
med den biografiska delen af sin hjältinnas historia. När hon

frångått denna regel, är det för att ägna författarinnan en lika odelad hyllning som människan. Här har jag, som torde vara lätt att förstå, icke kunnat dela hennes mening.

L. D.

—*—

Föreningsmeddelanden.

Programmet för Fredrika-Bremer-Förbundets 20-årsmöte,

hvilket senare efter allt att döma kommer att vinna stor anslutning bland medlemmar utom och inom hufvudstaden, är i sina hufvuddrag uppgjort sålunda:

Torsdagen den 12 januari, kl. 12,30 e. m. Samling å Förbundets byrå af Förbundets ombud och medlemmar af styrelsen för stiftande af bekantskap och diskuterande af förbundsärenden. — *Kl. 7 e. m.* Mottagnings-samkväm å Runan (15 Brunkebergstorg). Föredrag öfver »Förbundets 20-åriga verksamhet» af fröken Gertrud Adelborg. Supé, hvartill medlemmar från landsorten äro inbjudna.

Fredagen den 13 januari, kl. 10,30 f. m. Samling å Förbundets byrå af Förbundets ombud och andra speciellt intresserade medlemmar från landsorten, för att, jämte medlemmar af Styrelsen, diskutera af ombuden insända öfverläggningsämnen. — *Kl. 2,30 e. m.* Föredrag i Ateneums lokal (2 Kungsgatan) af doktor Lydia Wahlström: »Svensk kvinna inför svensk lag». — *Kl. 7 e. m.* Samling i Kvinnoklubbens lokal (24 Grefturegatan). Inledningsföredrag af fru Agda Montelius samt diskussion öfver frågan: »Huru skall Förbundets verksamhet kunna fortsättas och utvidgas, särskildt i landsorten?» (Efter förhandlingarna tillfälle till gemensam supé).

Lördagen den 14 januari, kl. 11 f. m. Samling af ombuden och särskildt intresserade från landsorten för öfverläggning med medlemmar af Styrelsen angående den tilltänkta utvidgningen af Förbundsverksamheten och organisationen däraf.

Under hela mötestiden ha mötesdeltagarna tillfälle att på öfverenskomna tider bese hufvudstadens sociala och filantropiska inrättningar.

*

Befordringarna inom postverket. I häftet 18—19 1904 af vår tidskrift meddelades in extenso den skrifvelse, som af F. B. F:s styrelse aflåtits till kungl. generalpoststyrelsen och hvilkens syfte var att fästa uppmärksamheten på de befordringsgrundsatser, beträffande de kvinnliga postexpeditörerna, som göra sig gällande bl. a. vid den af riksdagen 1902 fastställda omregleringen af postverkets stat. — Glädjande nog har vid den massutnämning inom posten, hvilken ägt rum under december månad, placeringen inom lönegraderna skett på ett för kvinnorna långt fördelaktigare sätt, än hvad som varit fallit under nästförlutna år. Så lär inom 2:dra och 3:dje lönegraderna vid den senaste utnämningen åtskilliga kvinnor uppflyttats, under det att sedan år 1900 *ingen* kvinna befordrats inom förstnämnda grad och endast ett fåtal inom den senare.

—*—

Ellen Fries' bibliotek

är öppet *alla hvardagar kl. 3—4 e. m.*

Biblioteket är mot skriftlig borgensförbindelse af känd förbundsmedlem afgiftsfritt tillgängligt för kvinnor, som egna sig åt studiet af historia och närliggande ämnen.

Det är dessutom tillgängligt för Fredrika-Bremer-Förbundet.

Fredrika-Bremer-Förbundets Byrå

54 Drottninggatan, kl. 11—4.

Upplysningar lämnas angående *läroanstalter* och *arbetsområden* tillgängliga för kvinnor.

Anmälningar mottagas till inträde i förbundets *sjukkassa*.

Äfven personer, som icke äro medlemmar af förbundet, kunna blifva delegare i densamma.

Byrån mottager anmälningar af *nya medlemmar*.

Byrån mottager prenumeration å *tidskriften DAGNY*.

Upplysningar lämnas om kvinnans kommunala rättigheter, såsom angående rösträtt vid val af stadsfullmäktige, prester, skolråd, ledamöter af fattigvårdsstyrelsen m. m.

Anmälan.

Dagny, utgifven af och organ för Fredrika-Bremer-Förbundet, anmäler med 1905 sin 20:de årgång. Tidskriften skall fortfarande ha till sin hufvuduppgift att verka för en sund och lugn utveckling af arbetet för kvinnans höjande i sedligt och intellektuellt, såväl som i socialt och ekonomiskt hänseende.

Liksom tillförene skall Dagny beakta kvinnofrågan och dess företeelser samt ägna sin uppmärksamhet åt olika områden af kvinnlig verksamhet, såväl de praktiska som de intellektuella. Ehuru största utrymmet är förbehållet åt sociala frågor, stå de litterära intressena äfven på tidskriftens program. Öfersikter och notiser, kortare berättelser, resebref, biografiska och historiska utkast m. m. skola alltjämt rikligt i tidskriften inflyta.

Dagny redigeras af fröken Lotten Dahlgren, till hvilken, under Förbundets adress, alla bidrag till och meddelanden rörande tidskriften böra ställas.

Dagny utkommer 1905 med 20 häften, utgörande minst 28 tryckark.

Priset för hel årgång:

För medlemmar af Fredrika-Bremer-Förbundet . . . kr. 3.50.

För icke medlemmar af Fredrika-Bremer-Förbundet » 5.00.

Förbundsmedlemmar prenumerera å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 54 Drottninggatan, personligen eller medelst postanvisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandlare.

Lösnummer kunna erhållas å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå till ett pris af 30 öre pr enkelhäfte.

Anonser för DAGNY

upptagas af

fröken Ingeborg Bergström, 31 Östermalmsgatan 31.

Adresser:

Fredrika-Bremer-Förbundet: Drottninggatan 54.

Rikstelefon 27 62. Förbundets byrå öppen 11—4. Allm. tel. 48 16.

Fredrika-Bremer-Förbundets Sjuksköterskebyrå: Tunnelgatan 25.

Rikstelef. 68 98.

A. T. 82 11.